

Књижевна студија – Милан Тасић Д.

УЗ ЕТИЧКИ РЕЉЕФ (ЕПСКИХ) ПЕСАМА КОСОВСКОГ ЦИКЛУСА

Резиме. Одговарајући (првенствено) на питање: у чему је етичко-антрополошка „архитектоника“ великих епова прошлости и како се може извести она – наших јуначких песама, налазимо да је реч овде о једној (мање-више) пирамидалној шеми, обележеној:

1. највишом (божанском) инстанцом која уређује све ствари и односе;
2. сплетом моралних дужности које су као готово урођене и „утиснуте“ у појединачне свести и
3. биолошким, духовним, материјалним вредностима којима теже љуска бића (здравље, плодност, срећа, лепота, ...).

Кључне речи: *еп, етички, антрополошко-етичке премисе, пирамидалан низ вредности.*

У односу на (епске¹) песме Косовског циклуса – и не само њих – забавимо се унеколико оним што постулира свака етичко-антрополошка знатижеља у науци философије, попут: које (најдаље) претпоставке, иначе, „ослобађају“ обрасце устаљеног одношења јединке у заједници људи и у том кључу: у чему је „архитектоника“ великих епова прошлости и како се може извести она – наших јуначких песама.

¹ У другим радовима у оквиру пројекта сагледаћемо у истом („етичком“) светлу лирске, обредне, обичајне песме, ... као и друге књижевне творевине са овог тла.

**О два исходишта морала: безинтересно
посматрање
(созерцање); записи мудраца**

Некако (већ) у самом чулно-разумском склопу човековог бића зачиње се порив безинтересног промишљења (контемплације, созерцања) свега што је око нас и у нама самима, нешто што, иначе, (не престају да) преносе до данас грчке речи са кореном тхео: *тхеаомаи* (гледам), *тхеа* (гледање), *тхеориа* (теорија, учење) итд. Обележиће ове речи мисију још зачетника хеленске западне мисли, уопште – од Питагоре који је тиранину града Флијунта говорио да је на вашару његово да посматра (*тхеорео*) и буде тако најбољи, а не и да се такмичи сл, или пак персијског цара Креза који је мудрацу Соломону био казао: „Обишао си многе земље философирајући и то све због посматрања (теорије)“

Већ се у два ова навода слуте извесне етичке „примисли“ – уз опште философске као неизбежне, јер није другачије ни у случају морала – обликује и он једно велико подручје протегнуто над оним што суштински одређује (свако) људско биће, али и, оно, појединачно, као и биће другог човека ... и односа који се (нужно) зачињу међу њима. Питагорин човек, дакле, верује да му је суштина (изворно) задана од почетка, а да је његово да (тек) „пребирајући“ по њој, угледа на крају неке исконске и достоверне (мудрачеве) записе на дну, за којим трага. Јер вашарско шаренило је она повољна околност која нуди разноликост испољења многих животних облика „на делу“, да се у промишљању зачну апстрактни облици синтезе.

Још је и словесни човек срећно ступивши на овај (најдаљи) пут ваљано одабрао назив за свој интерес: мудрољубље, философија, наменивши речи „мудрост“ да буде остварена у сажетим, гномичним изразима. Тако је мисија хеленске (грчке) философије из шестог/седмог века старе ере отпочела

са седморицом мудраца, пре но што је довољно рано у историји западног мишљења задобила (онолику) разумљеност која се није умањила до данас. Имамо једнако и да се тај шкрт мудрачев исказ, као не друго до пропламсај интуиције ума пред искуственим и др. датима свести, изнова свраћао на себе несустали интерес људских бића током миленијума до данас.

Питак је, рецимо, био један од седморице хеленских мудраца који је оставио за собом основну изреку: „Упознај прави час (*каирос*)“, а њен мисаони сјај (набој) није утихнуо, јер оно на шта (међу другим) упућује - а то је да светом влада уређена нужност – није се никад порицало, већ само потврђивало. Не једино гноме које долазе од мудраца, већ слично казују одувек и песници, философи, проповедници и маги ... да би, најчешће, сами *етички* „завети“ (заповести), управо, односили превласт у њима. Да бисмо унеколико то и усталили у свести, евоцирајмо у духу неколике латинске сентенце:

1) *Ab uno disce omnes* (По једноме упознај све) - из саме близине потврђује оно што смо казали раније о „Питагорином човеку“: да сви људи света деле исту (чулно-разумску) суштину и ствар је (тек) „свеопштег договора“ да се из ње излуче и уреде сувисли обрасци заувек одношења људских бића на линији хуманости.²

2) *Homo homini aut Deus aut lupus* (Човек је човеку или Бог или вук). Тачније, Плаут (*Мегарани*, 495) је казао: *Lupus est homo homini* (Човек је човеку вук), а Кекилије Статије (*несачувано*): *Homo homini Deus est si suum officium sciatur* (Човек је човеку вук ако своје дужности сазна), па овде нема сумње да је довољно рано (иначе) цивилизовани човек спознао своју опречну природу.

3) *Sustine et abstine* (Издржи и уздржи се), слогани су

2 Додуше, реч је о екстраполацији стиха: *Crimen ab uno disce omnes* (Вергилије, *Ајнеида* II, 65).

стоичара Епиктета, од којих се први односи на непомућеност душе (у свим приликама), а друга на чулну аскезу на путу до (личне) слободе.

Три су ово (тек) момента—примера из непрегледног мноштва и усмених, и писмених предања која допиру до нас, од ишчезлих, или цватућих цивилизација и култура, а које су налазиле начина да најдубље истине о свету језгровито изразе.

Случај је то и са „великим религијама“ света: будизмом, јудаизмом, исламом... јер је прва упознала четири своје племените истине основане на патњи, жудњи (*самсари*), уклањању патње и осмочланом путу отклањања жудње, док је и са исламом ствар таква да га је могуће свести на „само“ пет „стубова“.³ Итд.

О еповима; о (великим) еповима прошлости

Једнако као и у случају великих епова који бележе своја миленијумска трајања током много цивилизација и култура, јер би заједнице људи, довољно дуго пролазећи стадијуме мита, бајки, предања, приспевале до сажетих израза о свету и животу и „ослобађале“ их потом у њиховом облику, да као предања послуже поколењима која ће доћи. Једну нарацију која би да се изнова „продужи“ над тематским обиљем и стилском разноврсношћу, разуђеношћу облика... или крајње особене и једне на друге несводљиве догађаје видимо ми, по правилу, на почетку и митских повести, и историјских епопеја, и оног народног, али и уметничког израза кроз епохе. А оно што се као „исто“ издваја при свему томе такође, по правилу, виша је једна сила, или божанска промисао која обликује ток радње, као и догађаје саме, од почетка до краја, потом личности које су

³ То су: вероисповест (*шахада*), молитва (*салат*), пост (*саум*), ходочашће (*хаџ*) и милостиња (*закат*) итд.

својим подвизима задобиле ореол „легенди“, да ова буде проношена поколењима „без краја“, а најчешће кроз гигантске оружане сукобе народа. Ти јунаци, иначе, у сталном дослуху са моралним заветом, све што изводе чине да би се он испунио, проговарају патетичне и узвишене речи свемоћној инстанци – заштитници... не би ли и онда када се не победа, већ пораз „укаже“ на крају пута, она таблица моралних вредности „искована“ на почетку остала да сја пуним сјајем – занавек. Неколики епови су иако остварени на одређеном говору, надишли оквире тла на ком су настали, и задобили универзалне прерогативе, који су се „протегли“ до свих народа и култура.

А онда, ако се пред свеколиком разноврсношћу (мотива, жанрова и др.) отежано изналазе заједнички именитељи, евоцирајмо овде тек називе неколиких стамених епопеја кроз векове, миленијуме: индијске *Рамајану* и *Махабхарату*, немачке *Нибелуншке песме*, вавилонски *Еп о Гилгамешу*, француске *Песме о Роланду*, шпански *Ел Сид* итд. На истом месту истрајавају и снажне уметничке креације Хомера (*Илијада* и *Одисеја*), Вергилија (*Ајнеида*) Хесиода (*Теогонија*, *Дела и дани*) Лодовика Ариоста (*Бесни Орlando*) и др.

А оно основно и појединачно које сабира у себи *универзалне* и *опште вредности*, а што се може казати о понекима од њих било би: у Вавилонском епу – устрајна тежња Гилгамеша ка бесмртношћу, чак и кад му Сидури довољно разложно „доставља“ да су његове жеље испразне. Или Енгиду који каже Гилгамешу:

„Пријатељу мој, победили смо небеску звер, зар нас потомство неће славити“.⁴

Други од навода доноси сласт ратничке победе, а она је једна од најузвишенијих вредности, уопште, уједно и опште

⁴ Наведено према: Војислав Ђурић, *Антологија народних јуначких песама*, СКЗ Београд, 1977, с. 9.

место (не само) јуначких епова, будући да је ратничко занимање често током историје било вид привредне делатности, а само ратовање описивало важан модел васпитања нараштаја који долазе.

Општа вредност је и борба сама, довршавала се она у победи или не, а казују то речи *Махабхарате*:

„Спавај мирно Гандхарин сине сутра ћу бити велику битку, о којој ће причати људи док земља стоји“⁵.

Потом, херојски еп код старих Грка у знаку је судбине (*моира*), као израза саме праведности која је у томе да неумитне границе које је одношењу јединке заувек одредило божанство, ова не сме да пређе. А речју *хибрис* означили су они сваки „изазов“ судбине које је, по томе, редовно трагичан итд.

Ка етичком оквиру наших јуначких песама

Домислимо, ипак, и (могући) широк морални оквир, „кадар“ да обухвати собом епска казивања, она јуначких епова у нашој народној поезији.

Била би то једна (мање–више) пирамидално-хијерархизована (хоризонтално и вертикално) шема обележена:

1. највишом (божанском) инстанцом која уређује све ствари и односе и надстављена је над свим што постоји;

2. сплетом моралних дужности које су као готово урођене „утиснуте“ у појединачне свести – и оштро се опиру инстанцама нељудскости, неправди и зла, које, иначе, не престају да „промичу“ по свету;

3. материјалним, биолошким, духовним вредностима којима одувек теже људска бића (здравље, плодност, лепота и сл.).

Када је реч о српској јуначкој епици, она датира од и око

⁵ *Нав. дело*, с. 10.

Косовског боја, али не на начин целовитог дела, са јунацима и радњом која би се одвијала у времену, већ као „хетерогени“ збир песама одређеног метра.⁶ Њих је могуће различито сврставати, а један такав дијахрон поредак онај је из *Предговора* [1], где аутор разликује неисторијске песме, преткосовске песме, косовске песме, песме о хајдуцима и др, док су у самом делу оне разврстане на песме старих времена, песме средњих времена и песме новијих времена.

ад 1. Хоћемо ли, пак, да сагледамо нашу епску поезију „у кључу“ класичних епова прошлости, налазимо да одглас оног најопштијег, вредносно највишег, уједно и општег места свих њих доносе стихови:

*Он остави спомен роду српском,
да се прича и приповједа
док је људи и док је Косова,*

а што је готово даља парафраза, рецимо, онога што је горе казао био Енгиду Гилгамешу у истоименом епу. Они су из песме *Цар Лазар и царица Милица*, која „доноси“ време уочи и на дан Косовског боја, а њима довршава и поема *Слуга Милутин*.

А да светом влада она непорецива нужност дешавања оличена у хеленској богињи Моири, или латинској Парки, односно нашим „суђеницама“, казују стихови:

⁶ Може се аргументисати да је Вук умногоме био у праву кад је казао: „Ја мислим да су Србљи и пре Косова имали јуначкијех пјесама од старине, но будући да је она премјена /мисли се на Косовску битку/ тако силно ударила у народ, да су готово све заборавили што је донде било, па смо оданде почели даље приповједати и пјевати“.

На пример, Срби су сачували до данашњег доба, „амалгам“ православља и елемената паганства, што говори и о старини, и о исконској постојаности народног бића, и о изворности његовој.

*Јао јадна, 'уде ти сам среће!
Да се, јадна, за зелен бор ватим,
и он би се зелен осушио!*⁷

које „кукајући из бијела грла“ казује Косовка дјевојка, тражећи тројицу војвода по косовском „разбоју“.

Та слепа сила, ако и није оностраног, она је овоземаљског порекла:

*Сила отме земљу и градове,
камо л' мене коња отет неће!*⁸

речи су Милоша Воиновића, додуше, у песми лицемерне, али јој људско биће може да узврати, с надом у успех – *јунаштво* – односно одметањима у *хајдуке*:

*Орах, копах поједоше Турци,
чувах овце поједоше вуци,
узех пушку одох у хајдуке*

а услед несношљивог живота под Турцима.

Или, пак:

*Ој Лазаре од Србије главо
нит' је било, нити може бити:
једна земља, а два господара
једна раја два харача даје.
царовати оба не можемо*⁹

Потом, хришћански Бог, милосрдан, помаже и човеку и јунаку у боју, њему се „узвраћа“ вером, страхопоштовањем:

*а кадар сам стићи и утећи
и на страшну мјесту постајати;
не бојим се никога до Бога!*¹⁰

за разлику од Турчина, „невјере“:

⁷ *Косовка девојка.*

⁸ *Женидба Душанова.*

⁹ *Клетва кнежевца.*

¹⁰ *Старина Новак и кнез Богосав.*

*Бог убио сваког ришћанина
који држи вјере у Турчина!*¹¹

У знаку највишег бића је (већ) уобичајен поздрав при сусрету:

*Божју помоћ назива јој Марко:
Божја помоћ, Косовко девојко!*¹²

на њега се „односе“ и клетва и заклињање:

*А тако ми бога великога,
Ја ћу отић сјутра у Косово,
и заклаћу турског цар-Мурата!*¹³

а једно недовољно јасно место припада и старом словенском божанству Свевиду, Виду: „Сјутра јесте лијеп Видов данак“.¹⁴

Најзад, попут Хомерове *Илијаде* у којој богови с Олимпа, за све време помажу зараћеним странама, у српској јуначкој поезији налазимо аналогон у „свещима“, рецимо у песми *Почетак буне против дахија*:

*Небом свеци сташе војевати,
и прилике различне метати
виш' Србије по небу ведроме,*

као што и други небески знаци „проговарају“ о овоземаљским стварима:

*Јесте јасан месец на заоду!*¹⁵

или:

*једног дана, а једнога часа,
виш' њих јарко помрчало Сунце.*¹⁶

У исто време, Турци користе „књиге– инђијеле“ у истом

¹¹ *Почетак буне против дахија.*

¹² *Марко Краљевић укида свадбарину.*

¹³ *Кнежева вечера.*

¹⁴ *Кнежева вечера.*

¹⁵ *Мусић Стефан.*

¹⁶ *Почетак буне против дахија.*

смислу:

*Ја сам гледо у нашем инцилу,
ово наше дуго бити неће.*

ад 2. Што се тиче архитектонике моралних вредности кроз коју се „одвијају“ епопеје јунака народних песама Косовског циклуса, један пирамидалан след који се слуги имао би на врху свакако „крст часни“, „веру ришћанску“. Казују то речи Милоша Обилића на „Кнежевој вечери“, онда када овај увређен љутито одговара на здравицу цара Лазара:¹⁷

*него сјутра мислим у Косову
за ришћанску вјеру погинути!*¹⁸

односно речи из песме *Почетак буне против дахија*:

*земан дош'о ваља војевати,
за крст часни крвцу прољевати.*

На том се месту, а код исконских питања оностраног и земаљског, бесконачног и коначног, вечног и променљивог, на две недогледне стране одвајају два царстава: *небеско* и *земаљско*. Реч је уједно о вредносном опредељењу које изабире за себе и појединци и заједнице људи одувек, а које ослобађа „упоришне тачке“ на којима почива и еп и свако стваралаштво, уопште. Та (хамлетовска) дилема „бити ил' не бити“, означена овде речима „ком' се приволети царству“, за трагичну епопеју косовског пораза, „преломљену“ у митској свести многих поколења задобила је средишње место, које траје до данас, онакво какво припада, рецимо, Ахилејевој срџби у *Илијади*. Као што и њома почиње први стих овог стаменог епа:

Срџбу, богињо, певај Ахилеја, Пелеју сина ...,

а главни јунак дела Ахилеј (Ахил) „истрајава“ у својој љутњи и не узима учешћа у боју, све до деветнаестог певања (од двадесет

¹⁷ Тицала се она речи: „Здрав, Милошу, вјеро и невјеро“.

¹⁸ *Кнежева вечера*.

и четири њих). У песми под заиста „крупним“ насловом *Пропаст царства српскога*, тај незаслужени удес народног бића поприма метафизичке обресе, вредносно-есхатолошки изведене. Овде „соко тица сива од светиње – од Јерусалима... носи књигу од Богородице“ цару Лазару, када „књига сама“ проговара:

*Царе Лазо честито колено,
Коме ћеш се приволети царству?
Или волиш царству небескоме?
Или волиш царству земаљскоме?*

Оно што овај, пак, одговара јесте:

*Ако ћу се приволети царству,
приволети царству земаљскоме,
земаљско је замалено царство,
а небеско увек и довека,¹⁹*

па одлучује да „сакроји цркву“, позове српског патријарха да причести и себе и војску и оде у бој у коме гине он сам, и војводе, и банови и сва војска. Песма завршава речима:

*Све је свето и честито било,
и миломе Богу приступачно.*

Он, дакле, чини то следећи речи светитеља Илије који му „нуди“ победу над Турцима у овоземаљском царству, али се приклања оном другом, јер се ничим не може да правда (онолика) сума зла над поробљеним народом, у времену „кад су живи завидели мртвима“. Тако један „дилувијалан“ пораз постаје „победа“, или одиста победа – у онтолошком смислу: јер оно што истински постоји односи превагу над нечим што је мање стварно, у етичком: позитивне норме над негативним (добро над злим, праведно над неправедним), у логичком: оно што је више над оним што је ниже, и слично.

После категорије „вере“, а било је то у трансцендентно

¹⁹ *Пропаст царства српскога.*

биће, једно високо место на пирамидалном следу српска митолошка мисао доделила је групи речи са истим кореном: *завет, вера, верност, поверење...* Веровати у задату реч, бити веран мужу/жени, имати поверење у ближње, у надређене: заветовати се нечему ...

Помињали смо већ Лазареве речи из здравице упућене Милошу Обилићу:

Здрав, Милошу, вјеро и невјеро!

Прва вјеро, потоња невјеро!

а која ће овог косовског јунака, увређеног, „навести“ да сутрадан распори турског султана.

А по моралној снази с њом се „једначи“ њена проста супротност „издаја“, „невера“, о чему сведочи „издаја Вука Бранковића“. Иако историјски неистинита, он је у митолошкој свети проклет, због пораза у бици – а ево две варијације на ту тему које изводи народни певач:

Невјера ти седи уз кољено,

испод скута пије ладно вино:

а проклети Вуче Бранковићу!²⁰

или, пак:

А што питаш за проклетог Вука,

проклет био и ко га је родио!

Проклето му племе и кољено!

Он издаде цара на Косову.²¹

У песми *Зидање Скадра*, три брата Мрњавчевића задају „тврду вјеру“ један другоме да не „прокажу“ својим љубама оно што вила из горе тражи од њих, а то је да ће „прва која сутра на Бојану дође и донесе мајсторима ручак“ бити узидана у темеље куле. Али, само млади Гојко „вјеру не погази“ и он жртвује своју невесту у име задате речи, да би својевидно искупљење или

²⁰ *Кнежева вечера.*

²¹ *Слуга Милутин.*

„награду“ за почињено дело, народни певач „есхатолошки“ осенчао: тамо где је узидана жена дојила своје нејако дете:

*... и данас онђе иде 'рана:
зарад чуда и зарад лијека,
која жена не има млијека.*

Потом, поема *Бановић Страхиња* доноси својевидно преплитање, или саму борбу више моралних вредности: *љубав, верност, неверност, праштање...* за превласт једних над другима. Наиме, стари Југ Богдан говори своме зету Страхин-бану коме је Турчин био отео жену:

*ал' ако је једну ноћ ноћила,
једну ноћцу с њиме под чадором,
не може ти више мила бити:
Бог ј' убио, па је то проклето*

но кад је овај после мегдана с њим ослобађа, признаје своме тасту:

*љуба моја, мила шћери твоја,
не шће мене, помаже Турчину.*

Тада би деветоро браће Југовића да распоре своју сестру, али је не да сам њен муж. Песма завршава речима:

*Помало је такијех јунака
ка' што беше Страхињићу бане.*

Поменимо и да извесне речи, уједно и моралне категорије, као што су „клетва“, „заклињање“, „проклињање“, „проклетство“, нарочито у овој области долазе радије као *средство* да се појмови вере, верности, поверења, дужности и сл. устале, или испуне. Чувене су клетве:

*Ко не дође на бој на Косово
Од руке му ништа не родило:
Ни у пољу бјелица пшеница
Ни у брду винова лозица!*²²

²² *Клетва кнежева.*

као и она из песме *Мусић Стефан*:

*Ко је Србин и српскога рода,
и од српске крви и колена,
и не дошо на бој на Косово
не имао од срца порода*

Налазимо, потом, да се на лествици ниже од претходне налази група моралних вредности које се тичу појмова *права, правде, правичности, ...* а чија је „основа“ и овде и исконска, и најдаља. На тој „матрици“ почива и поема *Марко Краљевић укида свадбарину*. Арапин који је био увео претежак намет у виду свадбарине и девојка која се жали Краљевићу Марку:

*а у мене браћа сиромашна,
нема блага да Арапу даду;
у томе сам јадна заостала,
те се нисам млада удомила;
са тога сам срећу изгубила.*

разлози су, на два супротна краја, да овај заподене кавгу с Арапином и погуби га, заједно с четрдесет слугу. Али није учинио то с четири од њих

*већ и Марко остави за правду,
кој' ће право сваком казивати,*

да би се и поема завршила стиховима

*Бог да живи Краљевића Марка,
који земљу од зла избавио.*

Примера за то је заиста много, а ево само неких. У *Женидби Душановој*, латински краљ тражи од турског цара:

*нек не води своја два сестрића,
два сестрића, два Воиновића,*

али кад један од њих, ипак, пође у сватове, а да цар то не зна, последње речи у песми су:

*Благо мајци која те родила
и ујаку који те имаде!
тешко свуда својем без својега!*

Или: у песми *Старина Новак и кнез Богосав*, Старина Новак долази у хајдуке, јер није имао „да предаде благо“, а кад га „Туре младожења“ сусреће на путу и удара камцијом, иако га овај „три пута Богом“ преклиње:

*прођи ме се, хајде путем с миром,-
видиш да сам човјек сиромашан*

удара га будаком и убија.

Или, пак: двоје младих, Омера и Мериму, раздвојила је Омерова мајка и поред његове речи:

*Није благо ни сребро ни злато,
већ је благо што је срцу драго.*

али и видела њихову смрт, да би својевидан вапај за праведношћу садржавали стихови:

*Ту се туку до две старе мајке
и преклињу и старо и младо,
ко растави и мило и драго.²³*

И овде, ако су „право“, „правда“, „правичност“, моралне вредности „по себи“, њима придолази „храброст“, уједно и средство да ове буду остварене. Она је морала да краси нарочито хајдука, који је као Старина Новак могао да каже за себе:

*а кадар сам стићи и утећи
и на страшну мјесту постајати²⁴,*

али је готово и једна „егзистенцијална категорија“ у суровим условима потлаченог живљења сваког човека.

Нема сумње, највиши израз храбрости доделило је усмено предање Милошу Обилићу, који се током боја на Косову докопао турског табора и распорио Мурата, а изразите примере јунаштва доносе нарочито песме о Марку Краљевићу, војводи Кајици... – као што и читава ова поезија има у свом називу већ епитет „јуначка“.

²³ *Смрт Омера и Мериме.*

²⁴ *Старина Новак и кнез Богосав.*

Најзад, у овој прилици, у назначеном пирамидалном следу, пошавши с њеног врха, ми додељујемо припадно место моралним категоријама из саме близине одредбе човекове суштине, која разликује њега од свега другог. А то су: част, поштење, достојанство, духовност... и сл.

Мноштво је примера који то илуструју, од којих би један био онај из песме *Марко Краљевић укида свадбарину*.

Млада девојка која не зна како да се отргне из руку Арапина, који „на ноћ иште младу и девојку“, жали се Краљевићу Марку речима:

*мили Боже, шта ћу и како ћу?
Ил ћу јадна у воду скочити,
или ћу се млада обесити.
Волим, брате, изгубити главу
нег' љубити свој земљи душмана.*

Односно, у духу изворне човекове потребе да надиђе овоземаљску пролазност, тиме што би поколењима заветовао неко трајно добро, „Немањићи стари“

*не трпаше на гомиле благо
но градише с њиме задужбине
саградиле многе намастуре“²⁵*

А у песми, пак, *Марко Краљевић и Алил Ага* срећемо стихове:

*Мене твоја жена не требује,
у нас није кано у Турака –
снашица је кано и сестрица.*

Надаље је могуће извести групе нижих појмова у области морала – у смислу да онима који долазе на нижем (вишем) месту у хијерархији припада и нижа (виша) нужност важења као моралних императива, док би онима од њих с „истог нивоа“, као чланова групе, били по томе (више–мање)

²⁵ *Зидање Раванице.*

истоветни. Рецимо, у последњем случају била би истога ранга морална својства која једно за другим наводи цар Лазар у *Кнежевој вечери*: милост, господство, старешинство, ...

ад 3. Овде је појединачно истрајавање, једнако као и оно самог народа, дакако, од највише (полазне) вредности, о чему сведоче речи Старина Новака:

*Орах, копах, поједоше Турци
чувах овце поједоше вуци
узех пушку одох у хајдуке.*

Мотиви лепоте, и оне женске, и оне мушке, доминирају нарочито код лица на свадбама, при женидби и удаји:

*чудо људи за ђевојку кажу:
танка струка, а висока стаса,
коса јој је кита ибришима,
очи су јој два драга камена,*

...

*кад говори - кâ да голуб гуче,
кад се смије-кâ да бисер сије,
кад погледа - како соко сиви,
кад се шеће - као пауница“,*

односно:

*неће бити љепшега јунака
у мојијех хиљаду сватова*

...

ком љепоте у хиљаду нема“,²⁶

налази овде места и сав раскош и сјај на феудалном двору српског средњег века, „оличен“, у злату, сребру, дијамантима:

*Цар узима златан пехар вина,
па говори свој господи српској²⁷,*

²⁶ *Женидба Максима Црнојевића.*

²⁷ *Кнежева вечера.*

или пак:

*Кад то виђе Тодоре везире ,
он извади од злата прстење
са бисером и драгим камењем:
разасја се соба од камења,
така му се учини ђевојка
да је љепша од бијеле виле;
прстенова Роксанду ђевојку
и даде јој хиљаду дуката,²⁸*

али и лепота „чохе и кадифе“, „свијетлог оружја“, „коња вра-
нца“:

*Слуге моје, хитро похитајте,
седлајте ми од мегдана ђога,
окитите што љепше можете,²⁹*

као и материјално-духовне вредности оличене у задужбинама,
црквама, манастирима. Још је Мурат, према турској верзији
Косовског боја, био говорио на самрти:

*Турци браћо лале и везири
не дирајте у њихове цркве,³⁰*

док Милош Обилић саветује цара Лазара да не узиђује олово,
злато, сребро у темеље своје задужбине, већ:

*да градимо цркву од камена
и Турци ће царство преузети
и наше ће задужбине служит
од вијека до суда божјега“³¹*

јер је у „књигама староставним“ видео био јасне знакове дуго-
вечности долазећег царства.

²⁸ Женидба Душанова.

²⁹ Бановић Страхиња.

³⁰ Почетак буне против дахија.

³¹ Зидање Раванице.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Војислав Ђурић, Антологија народних јуначких песама, СКЗ Београд, 1977.

О АУТОРУ

Милан Тасић Д. је рођен је 1946 године, у селу Буштрању, код Врања. Завршио је гимназију у Врању, а студије математике, филозофије, као и класичне студије на Универзитету у Скопљу. Докторирао је из области формалне логике. Предавао је математику и филозофију на Универзитетима у Скопљу, Алжиру и Нишу.

Објављивао је стручне и научне радове из математике, филозофије, књижевности. Превео је и низ филозофских дела на српски језик.

Сада је у пензији и живи у Врању.